

Ferge Zsuzsa emlékére *In memoriam Zsuzsa Ferge*

FARKAS ZSOMBOR

Farkas Zsombor: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Szociális Munka Tanszék; zsombor.farkas@tatk.elte.hu

Zsombor Farkas: Eötvös Loránd University, Faculty of Social Sciences, Department of Social Work; zsombor.farkas@tatk.elte.hu

Beérkezett (submitted): 2024.06.18

Közlésre elfogadva (accepted): 2024.06.25.

Ferge Zsuzsa statisztikus, kutató, meghatározó elméletek megalkotója, iskolateremtő egyetemi tanár, akadémikus tudós és civil. Utánozhatatlan életművet és betölthetetlen űrt maga után hagyó tanítómester, akivel hatalmas szerencse és megtiszteltetés volt együtt dolgozni, tőle tanulni – nem csak szakmát, hanem alapvető értékeket, szolidaritást, kiállást, emberséget is.

Az ország első szociálpolitika képzésének alapítója, majd az ELTE Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék első vezetője volt. *„Sikerült részt vennem egy szakma – a szociálpolitika – alapjainak lerakásában, és ebben helyet találni a szociális munkának”*, írta 2008-ban.¹ Az egyetemi, akadémiai világból kilépve, illetve szoros kapcsolatot teremtve a „két világ” között, alapító elnöke volt a Szociális Szakmai Szövetségnek, örökös elnöke a Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesületnek, kuratóriumi elnöke az Autónia Alapítványnak, és ott állt a Magyar Szegénységellenes Hálózat mögött is. Nagyon fontos volt számára, hogy az iskolarendszer és a tudás társadalmi meghatározottsága, az egyenlőtlenségek, a fizikai és társadalmi életesélyek, a szegénység és kirekesztődés elméleti vizsgálatai összeérjenek a gyakorlattal, a sérülékeny és kiszolgáltatott társadalmi csoportok, a szegények érdekvédelmével, életkörülményeik javításával. Fontos volt, hogy a társadalmpolitika, azon belül a szociálpolitika és a szociális munka egymással összekapcsolódva mérsékeljék az egyenlőtlenségeket, megszakítsák a társadalmilag hátrányos helyzetek, a szegénység újratermelődését, szociális biztonságot, jogokat, emberhez méltó életet teremtsenek a lehető legtöbb ember számára, javítsák a szegények, különösen a gyerekek életesélyeit. Összességében, ahogy Ferge Zsuzsa fogalmazott több mint húsz évvel ezelőtt: *„A javak és esélyek igazságosabb elosztása, illetve újraelosztása nyilván szükséges, de nem elégséges feltétel. Az embereknek nemcsak egyenlőbb létfeltételekre van igényük, hanem annak elismerésre is, hogy mindenkit egyenlő tisztelet illet, hogy senki emberi méltósága nem sérthető”* (Ferge, 2000, p. 72).

Ritka pillanat (öt-hat év) volt, amikor az összekapcsolódások megvalósítására ígéretes lehetőség adódott. Ferge Zsuzsa álmolta meg, dolgozta ki (sok-sok szakértő, kutató, civil megkérdezésével, közreműködésével) és vezette a gyerekszegénység elleni programot és annak gyakorlati megvalósítását, kipróbálását a hátrányos helyzetű Szécsényi kistérségben. A

¹ https://www.fszek.hu/szociologia/szszda/electr_ferge.html

program jobb életfeltételeket és esélyeket akart adni a családoknak, a gyerekeknek; színvonalas ellátásokat és szolgáltatásokat, minőségi, befogadó óvodát, iskolát és sok minden mást. Azt akarta, ahogy azt a programból született országgyűlési határozat Zsuzsa által adott címe jelzi, hogy „legyen jobb a gyerekeknek”. Elsősorban azért, ismét csak őt idézve, mert „*a társadalmi viszonyok újratermelése során nagy egyenlőtlenségek esetén a rosszabb helyzetű gyerekek szellemi-fizikai fejlődése rengeteg korlátba ütközik. Ez meghatározza gyengébb tanulási teljesítményüket, gátolja iskolai előrehaladásukat, akadályozza a társadalmi mobilitást, és mindezzel lehetetlenné teszi a szabad sorsválasztást, azt, hogy 'az ember olyan életet élhessen, amelyet jó okkal tart értékesnek'*” (Ferge, 2017, p. 22). Talán nem túlzás, hogy Ferge Zsuzsa számára kiemelkedően fontos volt ez a program, ez a kísérlet. Még akkor is, ha semmi nem úgy alakult, ahogy tervezte, remélte. Nehéz azzal számolni, hogy egyszer csak elfogy a politikai akarat, majd a 2010-es váltás után a politika ellehetetleníti, megszünteti, bezárja a programot. Az összegyűjtött tudást és a szemléletet, amely sokunk számára azóta is mértékadó, azonban nem tudta semmissé tenni.

Néhány évvel korábban, önéletrajzi jegyzetében írta, hogy „*nagyon keveset sikerült tenni annak a szemléletnek az elfogadtatásáért, hogy a társadalmi jól-léthez hozzá tartozik a humánus, az egyes emberrel-gyerekekkel való emberséges bánásmód, a figyelem, és, kivált, ha gyerekekről van szó, a szeretet. Az sem vált magától értődővé, hogy a szociálpolitika és a szociális munka lényege a jogok és az emberi méltóság tisztelete, amelyek nélkül nincs élhető, modern, demokratikus társadalom*” (Ferge, 2008).² Tudjuk, hogy Zsuzsa mindent megtett, és azt is tudjuk, mennyi mindent köszönhetünk neki. Mégsem állunk nagyon jól: a büntető, sőt a bosszúálló állam, amiről Zsuzsa már legalább tíz éve írt és beszélt, nem látszik enyhülni, változni. A társadalmi összetartozást erősítő, a kirekesztést és az egyenlőtlenségeket csökkentő, a fizikai és a társadalmi életesélyeket egymáshoz közelítő, méltányos és szolidáris társadalom- és szociálpolitika helyett szegény- és gondoskodáspolitikánk, perverz újraelosztási, illetve a minimális megélhetést sem biztosító segélyezési rendszerünk van, miközben emberek, felnőttek és gyerekek – köztük nagy számban cigányok – százezrei élnek kilátástalan nyomorban és kiszolgáltatottságban, a méltóságteljes élet, a szabad sorsválasztás reménye nélkül. Zsuzsa utolsó nagy munkájában, 2017-ben írta: „*A társadalomban két nagy törésvonal rajzolódik ki (...) Fent az oligarchák, hatalmasok, nagytőkések, nagybirtokosok, magukat nagyúrnak álmódok, a tőkés és feudális világ furcsa posztoszocialista kevercse alkot egyre összetartóbb, a társadalom egészétől mind jobban távolodó csoportot. Lent a szegények, mélyszegények, munkanélküliek, prekáriusok, hajléktalanná válók, romák milliós tömege nemcsak távolodik, hanem egyre inkább kiszakad a társadalomból, szorul be szegregátumokba, leszakadó falvakba és kistérségekbe, a reménytelen sorsvesztésbe*” (Ferge, 2017, 420).

Talán egyszer *jobb lesz* a gyerekeknek, a szegényeknek, a cigányoknak, a leszakadó falvakban és a szegregátumokban élőknek, mindenkinek. Jelenleg úgy áll, hogy ezért még beláthatatlanul sokat kell tennünk. Ehhez kaptunk szilárd iránytűt és muníciót, megkérdőjelezhetetlen elveket és értékeket Ferge Zsuzsától. De az biztos, hogy nélküle sokkal nehezebb lesz...

Irodalom

Ferge, Zs. (2017). *Társadalom- és szociálpolitika. Magyarország 1990–2015*. Osiris Kiadó.

² https://www.fszek.hu/szociologia/szszda/eletr_ferge.html

- Ferge, Zs. (2008). *Hogyan jutottam el a szociálpolitikához? Hevenyészett önéletrajzi jegyzetek*. A Szociális Szakma Digitális Archívuma.
https://www.fszek.hu/szociologia/szszda/eletr_ferge.html
- Ferge, Zs. (2000). *Elszabaduló egyenlőtlenségek. Állam, kormányok, civilek*. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, ELTE Szociológiai Intézet.